

Propozycja nazw kryteriów wyznaczania lasów społecznych, ich definicji oraz sposobów identyfikacji tych lasów i źródeł danych możliwych do identyfikacji

Jerzy Parusel

Grupa robocza do ostatecznej redakcji Wytycznych i rekomendacji Ogólnopolskiej Narady o Lasach

Lp.	Nazwa kryterium Definicja kryterium	Sposób identyfikacji, w tym źródła danych umożliwiających identyfikację obszarów	Uwagi
SPOŁ 1	<p>Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności</p> <p>Definicja kryterium: lasy stanowiące o tożsamości kulturowej lasu poprzez wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, religijnie, edukacyjne.</p>	<p>Kryteria oceny cenneści społecznej lasu bazują na danych jakościowych, które pozyskać można w drodze partycypacyjnej komunikacji społecznej, bazującej na metodzie ankietowej lub innych metodach badawczych.</p> <p>Rozpatrując to kryterium można przyjąć metodykę wyznaczania lasów kategorii HCVF 6 w oparciu o „Kryteria wyznaczania Lasów o szczególnych walorach przyrodniczych (High Conservation Value Forests) w Polsce” (Związek Stowarzyszeń “Grupa Robocza FSC-Polska”. Adaptacja do warunków Polski, lipiec 2006), a także uwzględnić lasy, które już zostały wyznaczone lub będą wyznaczone w procesie certyfikacji gospodarki leśnej.</p> <p>Do innych metod należy metoda mapy mentalnej, stosowana w naukach geograficznych, zapoczątkowana przez Kevina Lyncha (Lynch K. 1960. The image of the city. MIT Press, Cambridge, MA, ss. 194), ale także innych autorów (Gould P, White R. 1974. Mental maps. Penguin, Harmondsworth, UK, Markham, Ontario, CA, ss. 203; Libura H. 1990. Percepcja przestrzeni miejskiej. Uniwersytet Warszawski, Instytut Gospodarki Przestrzennej, Warszawa, ss. 240; Słodczyk J. 1984. Mapy mentalne i ich zastosowanie w badaniach geograficznych. Czas. Geogr., 55, 1: 73-87). W leśnictwie społecznym stosuje się także metodę mapowania społecznościowego Participatory Rapid Appraisal (np. Molnar A. 1989. Community forestry: rapid appraisal: a review paper. Food and Agriculture Organization (FAO), Rome).</p> <p>Niektóre dane o walorach kulturowych w skali poszczególnych nadleśnictw zwierają mapy sytuacyjno-przeglądowe walorów przyrodniczo-kulturowych, sporządzane na podstawie § 111 Instrukcji urządzania lasu (2012, Część I). Tu można wymienić następujące walory (ich numeracja zgodna z Instrukcją):</p> <ul style="list-style-type: none">3) miejsc występowania lokalnych osobliwości przyrodniczych i kulturowych;7) miejsc kultu religijnego;8) miejsc historycznych, w tym cmentarzy i kurhanów;9) zabytków kultury materialnej;10) obiektów pamięci narodowej, w tym pomników;11) miejsc widokowych;14) innych obiektów i osobliwości zasługujących na szczególną ochronę. <p>Wartości kulturowe znajdują się także w obrębie geostanowisk, stanowisk paleontologicznych oraz obiektów, będących w gminnych rejestrach zabytków.</p> <p>Centralny Rejestr Geostanowisk Polski (CRGP) prowadzi Państwowy Instytut Geologiczny (https://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/geostanowiska/). Dane o zabytkach wpisanych do gminnych rejestrów zabytków zawarte są w odpowiednich uchwałach rad gmin. Uzyskanie danych o stanowiskach paleontologicznych wymaga kwerendy literatury naukowej, dotyczącej danego nadleśnictwa.</p>	<p>Lasy wyznaczone oddolnie.</p> <p>Dane z Centralnego Rejestru Geostanowisk Polski (CRGP) oraz z gminnych rejestrów zabytków mogą służyć do ogólnego wyznaczania lasów społecznych spełniających to kryterium.</p>

Lp.	Nazwa kryterium Definicja kryterium	Sposób identyfikacji, w tym źródła danych umożliwiających identyfikację obszarów	Uwagi
SPOŁ 2	<p>Lasy intensywnie użytkowane rekreacyjnie lub turystycznie</p> <p>Definicja kryterium: lasy położone wzdłuż wyznaczonych szlaków turystycznych oraz lasy wykorzystywane dla celów rekreacyjnych.</p>	<p>Dla tego kryterium niezbędne jest studium przestrzenne lasów położonych w sąsiedztwie szlaków turystycznych oraz lasów wykorzystywanych dla celów rekreacyjnych. Granice tego lasu wyznacza się indywidualnie, tak aby zawierały w sobie teren intensywnie użytkowany rekreacyjnie lub turystycznie. Pomocne tu mogą być dane organizacji zajmujących się turystyką i rekreacją (samorządy, PTTK, ROT, inne organizacje pozarządowe).</p> <p>Rozważając to kryterium można także uwzględnić lasy o znaczeniu społecznym, które już zostały wyznaczone lub będą wyznaczone w oparciu o akty regulacji wewnętrznej PGL Lasy Państwowe (Zarządzenie Nr 58 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 5 lipca 2022 r. w sprawie wprowadzenia „Wytycznych do zagospodarowania lasów o zwiększonej funkcji społecznej w zarządzie Lasów Państwowych”. Znak: ZG.715.1.2022). Dla identyfikacji tych lasów można wykorzystać dane własne nadleśnictw z planów zagospodarowania turystycznego.</p> <p>Do zdefiniowania i wyznaczania lasów społecznych poprzez kryterium wartości rekreacyjnej można wykorzystać wyniki badań zbiorowisk roślinnych i typów siedliskowych lasu pod kątem ich znaczenia dla turystyki i rekreacji (Krzymowska-Kostrowicka A. 1997. Geoekologia turystyki i wypoczynku. PWN, Warszawa). Także studia nad potencjałem usług ekosystemowych lasów Polski (Affek A., Kołaczkowska E., Kowalska A., Regulska E., Wolski J., Solon J. 2023. Usługi ekosystemowe polskich lasów. Ocena potencjału. Fundacja WWF Polska, Warszawa) pozwalają na wykorzystanie typów siedliskowych lasu do określenia i wyznaczenia lasów społecznych poprzez kryterium wartości rekreacyjnej, wyrażonej takimi wskaźnikami, jak: dostarczanie owoców leśnych i grzybów (zakwalifikowane jako usługi zaopatrzeniowe ekosystemów leśnych) oraz poprzez kulturowe usługi ekosystemowe, takie jak: grzybobranie, polowanie, nauka i edukacja, rekreacja oraz regeneracja sił. Wymienione wyżej wartości lasów można więc wyznaczać przestrzennie poprzez wykorzystanie wyników powyższych badań dla poszczególnych typów siedliskowych lasu. Danych o wykorzystaniu rekreacyjnym lasów dostarcza mapa wartości rekreacyjnej lasów, sporządzona przez dr hab. Marka Giergicznego z Uniwersytetu Warszawskiego.</p> <p>Do wyznaczania lasów użytkowanych rekreacyjnie lub turystycznie można wykorzystać dane społecznościowej informacji geograficznej do identyfikacji aktywności obywatelskiej w lasach (Ciesielski M., Krok G., Stereńczak K. 2021. Aktywność na terenie polskich lasów oczami danych społecznościowej informacji geograficznej (VGIS). Arcana GIS, wrzesień 2021. (https://www.arcanagis.pl/aktywnosc-na-terenie-polskich-lasow-oczami-danych-spolecznosciowej-informacji-geograficznej-vgis/; dostęp 02.03.2024 r.).</p>	<p>Lasy wyznaczone oddolnie.</p> <p>Dane o użytkowaniu rekreacyjnym i turystycznym lasu bazujące na typach siedliskowych lasu oraz mapa wartości rekreacyjnej lasu mogą służyć do odgórnego wyznaczania lasów społecznych spełniających to kryterium.</p> <p>Lasy mogą być wyznaczone odgórnie w przypadku uznania ich za lasy ochronne o kategorii lasów położonych w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców na podstawie zarządzenia/decyzji ministra lub spełniają wymogi określone w § 1 pkt 7b rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej (Dz. U. Nr 67, poz. 337).</p>

Lp.	Nazwa kryterium Definicja kryterium	Sposób identyfikacji, w tym źródła danych umożliwiających identyfikację obszarów	Uwagi
SPOŁ 3	<p>Tereny leśne w sąsiedztwie obiektów wypoczynkowych i noclegowych</p> <p>Definicja kryterium: lasy położone w pobliżu obiektów wypoczynkowych i noclegowych, wykorzystywane dla celów wypoczynkowych.</p>	<p>Dla tego kryterium niezbędne jest studium przestrzenne obiektów wypoczynkowych i noclegowych położonych w sąsiedztwie lasu. Granice tego lasu wyznacza się indywidualnie, tak aby zawierały w sobie teren użytkowany dla celów wypoczynkowych. Pomocne tu mogą być dane organizacji zajmujących się turystyką i rekreacją (samorządy, PTTK, ROT, inne organizacje pozarządowe).</p>	Lasy wyznaczone oddolnie.
SPOŁ 4	<p>Lasy położone w sąsiedztwie zwartej zabudowy</p> <p>Definicja kryterium: lasy położone w sąsiedztwie zwartej zabudowy miast i wsi oraz w granicach zielonych pierścieni miast.</p>	<p>Dla tego kryterium niezbędne jest studium przestrzenne zabudowy mieszkaniowej. Granice lasu spełniającego kryterium powinny być zróżnicowane, zależnie od uwarunkowań lokalnych.</p> <p>W przypadku wyznaczenia zielonych pierścieni miast (lub analogicznych stref w dokumentach planowania przestrzennego gmin) granice lasu spełniającego kryterium należy poprowadzić zgodnie z ich zasięgiem, wyznaczonym w dokumentach planistycznych.</p> <p>Konieczne jest uwzględnienie historycznych koncepcji lasów ochronnych wokół ośrodków miejsko-przemysłowych. Taką koncepcją jest Leśny Pas Ochronny GOP, przyjęta uchwałą nr 196/68 Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów dnia 27 czerwca 1968 roku (zob. Piszczek A. 2019. Możliwość wykorzystania projektu Leśnego Pasa Ochronnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego z 1969 roku w koncepcji zielonego pierścienia śląskiego obszaru metropolitalnego. Praca doktorska. Politechnika Śląska, Wydział Architektury.</p>	<p>Lasy wyznaczone oddolnie.</p> <p>Lasy mogą być wyznaczone odgórnie w przypadku uznania ich za lasy ochronne o kategorii lasów położonych w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców na podstawie zarządzenia/decyzji ministra lub spełniają wymogi określone w § 1 pkt 7b rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej (Dz. U. Nr 67, poz. 337).</p>

Lp.	Nazwa kryterium Definicja kryterium	Sposób identyfikacji, w tym źródła danych umożliwiających identyfikację obszarów	Uwagi
SPOŁ 5	<p>Strefy ochrony uzdrowiskowej A, B (zgodnie z ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym) oraz lasy użytkowane w celach zdrowotnych (nieuregulowane ustawowo)</p> <p>Definicja kryterium: lasy położone w granicach stref uzdrowiskowych A i B, wyznaczonych na podstawie ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym, oraz lasy użytkowane w celach zdrowotnych, nie wyznaczonych ustawowo.</p>	<p>Dane przestrzenne o strefach ochrony uzdrowiskowej zawierają uchwały gmin, na terenie których położone są uzdrowiska lub obszary ochrony uzdrowiskowej, ustanowione na podstawie ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 151, 1688, 1692).</p> <p>Dane o lasach użytkowanych w celach zdrowotnych możliwe są w oparciu o wywiady i ankiety. Granice tego lasu wyznacza się indywidualnie, tak aby zawierały w sobie teren użytkowany w celach zdrowotnych.</p>	<p>Lasy położone w strefach uzdrowiskowych A i B mogą być wyznaczone odgórnie.</p> <p>Lasy użytkowane w celach zdrowotnych wyznaczane oddolnie.</p>
SPOŁ 6	<p>Obszary cenne z punktu widzenia znaczącej roli dla lokalnej społeczności</p> <p>Definicja kryterium: lasy pełniące istotne funkcje ochronne przed hałasem i zanieczyszczeniem powietrza, kształtujące korzystne warunki mikroklimatyczne oraz ważne ze względu na estetykę krajobrazu. Lasy te położone są w strefie ekotonowej lasu i gruntów rolnych, zabudowy mieszkaniowej i/lub przemysłowej i/lub infrastruktury komunikacyjnej.</p>	<p>Dla tego kryterium niezbędne jest studium przestrzenne zabudowy mieszkaniowej, ciągów komunikacyjnych i zakładów przemysłowych w sąsiedztwie lasu. Szerokość strefy ekotonowej powinna być zróżnicowana, stosownie do natężenia negatywnego oddziaływania danego elementu zagospodarowania przestrzennego, nie mniejsza jednak niż jedna wysokość drzewostanu.</p> <p>Do wyznaczania lasów społecznych w oparciu o kryterium estetyczne można wykorzystać wyniki audytów krajobrazowych województw, w szczególności identyfikacji i delimitacji krajobrazów priorytetowych spośród grupy A krajobrazów przyrodniczych, typu 3 krajobrazów leśnych, podtypów: 3a. z przewagą siedlisk borowych, 3b. z przewagą siedlisk lasowych, 3c. z przewagą siedlisk łąkowych, bagiennych i olsowych (Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r., poz. 774, 1688); Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych. Dz. U. z dnia 28.02.2019 r., poz. 394; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 października 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych. Dz. U. z dnia 14 listopada 2022 r., poz. 2308).</p>	<p>Lasy wyznaczane oddolnie.</p> <p>Dla danych pochodzących z audytów krajobrazowych województw (leśne krajobrazy priorytetowe) możliwe jest odgórne wyznaczenie tych lasów.</p> <p>Lasy mogą być wyznaczane odgórnie w przypadku uznania ich za lasy ochronne o kategorii lasów położonych w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców na podstawie zarządzenia/decyzji ministra lub spełniają wymogi określone w § 1 pkt 7b rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej (Dz. U. Nr 67, poz. 337).</p>

Lp.	Nazwa kryterium Definicja kryterium	Sposób identyfikacji, w tym źródła danych umożliwiające identyfikację obszarów	Uwagi
SPOŁ 7	<p>Obszary istotne dla zaopatrzenia w wodę lokalną społeczność</p> <p>Definicja kryterium:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasy położone w granicach ustanowionej strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody oraz w sąsiedztwie ujęć wód, dla których brak decyzji administracyjnych o ustanowieniu stref ochrony, - lasy położone na ustanowionych obszarach ochronnych głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP) oraz w granicach udokumentowanych zbiorników wód podziemnych, dla których brak decyzji administracyjnych o ustanowieniu obszaru ochronnego, a także w granicach udokumentowanych Lokalnych Zbiorników Wód Podziemnych (LZWP). 	<p>W przypadku tego kryterium dane pochodzą z decyzji administracyjnych organu Wód Polskich lub wojewody, na podstawie których wyznaczone są strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wód, a także obszary ochronne GZWP. Dla ujęć wód, dla których brak decyzji administracyjnych o ustanowieniu stref ochrony, niezbędna jest ekspercka dokumentacja hydrogeologiczna, o której mowa w ustawie Prawo wodne, lub opinia. Dla tych ujęć należy także wykorzystać dokumentację będącą w posiadaniu nadleśnictw.</p> <p>Dla GZWP i LZWP dane pochodzą z bazy danych o Głównych Zbiornikach Wód Podziemnych – GZWP, prowadzonej przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy</p> <p>(https://www.pgi.gov.pl/psh/dane-hydrogeologiczne-psh/947-bazy-danych-hydrogeologiczne/8890-gzwp.html)</p>	<p>Lasy położone w granicach ustanowionej strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody mogą być wyznaczone odgórnie.</p> <p>Lasy położone w sąsiedztwie ujęć wód, dla których brak decyzji administracyjnych o ustanowieniu stref ochrony, mogą być wyznaczone oddolnie.</p> <p>Lasy mogą być wyznaczone odgórnie w przypadku uznania ich za lasy ochronne o kategorii lasów wodochronnych na obszarach ochronnych zbiorników wód podziemnych oraz w granicach stref ochronnych ujęć i źródeł wody na podstawie zarządzenia/decyzji ministra lub spełniają wymogi określone w § 1 pkt 2c rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej (Dz. U. Nr 67, poz. 337).</p> <p>Lasy mogą być wyznaczone odgórnie w przypadku położenia ich na obszarze GZWP i LZWP.</p>

Lp.	Nazwa kryterium Definicja kryterium	Sposób identyfikacji, w tym źródła danych umożliwiających identyfikację obszarów	Uwagi
SPOŁ 8	<p>Obszary istotne dla ochrony lokalnej społeczności przed suszą, powodzią oraz niekorzystnymi zjawiskami erozyjnymi i osuwiskowymi</p> <p>Definicja kryterium: lasy położone w sąsiedztwie terenów zabudowanych, zagrożonych suszą, i/lub powodzią oraz niekorzystnymi zjawiskami erozyjnymi i/lub osuwiskowymi.</p>	<p>Susze i powódzie</p> <p>Niezbędne dane znajdują się w Hydroportalu Informatycznego Systemu Oslony Kraju (ISOK), prowadzonym przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie (https://isok.gov.pl/hydroportal.html). Zawiera on dane opisowe i przestrzenne dotyczące ryzyka powodziowego, przeciwdziałania suszy oraz prezentuje plany gospodarowania wodami.</p> <p>Osuwiska</p> <p>Niezbędne dane znajdują się w portalu Systemu Oslony Przeciwsuwiskowej (SOPÓ), prowadzonym przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy (https://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/SOPÓ/Wyszukaj3). Zawiera on dane opisowe i przestrzenne dotyczace osuwisk.</p>	Istniejące bazy danych umożliwiają odgórne wyznaczenie lasów spełniających kryterium.

Uwaga: 1/dla kryterium SPOŁ 5 konieczne jest dodanie strefy ochrony uzdrowiskowej C, 2/kryterium SPOŁ 8 jest kryterium zaproponowanym w trakcie konsultacji społecznych Wytycznych i rekomendacji.